

Матвійчук О.А., Волинець О.І.

Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського

АВІФАУНА СЕЛИТЕБНИХ ЛАНДШАФТІВ м. ВІННИЦІ

Вивчення екології птахів селитебного ландшафту не втрачає своєї актуальності до сьогодні. Невпинне зростання площ населених пунктів, інтенсивна трансформація природних екосистем спричинює появу нових пристосувань птахів до середовища існування [3]. Виявлення та аналіз таких змін дозволить спрогнозувати та своєчасно розробити ефективні шляхи зниження антропогенного тиску на орнітонаселення [1].

Синурбанізаційні тенденції найяскравіше простежуються в межах щільної забудови міст [3], що й визначило напрямок наших досліджень. У 2011–2013 роках нами вивчались особливості видової структури та чисельність орнітонаселення житлових районів (селитебів) м. Вінниці.

Обліки птахів проводились маршрутним методом у чітко виділені сезонні періоди: зимовий (01.12–25.02), ранньовесняний (26.02–31.03), репродуктивний (01.04–30.06), пізньолітній (01.07–31.08), ранньоосінній (01.09–31.10), пізньоосінній (01.11–30.11). Трансекти були закладені у межах тих районів міста, які, на нашу думку, найкраще відображають головні його риси: центр, індивідуальна забудова, стара та нова багатоповерхова забудова [2].

За період досліджень у селитебах м. Вінниці було зареєстровано 56 видів птахів, які належать до 22 родин і 7 рядів. З них 21 вид – осілі птахи, стільки ж гніздових перелітних; 11 видів регулярно зимує у межах міста; ще для 3 видів виявлені зальоти у міській стації. Висока щільність міської забудови накладає свій відбиток на видовий склад гніздуючих птахів [2]. Так, у репродуктивний період було виявлено лише 5 видів наземногніздових птахів, тоді як кроногніздових – 19 видів, дуплогніздових та петрофілів – по 9 видів.

Характерною рисою орнітоугруповань селитебів є низьке видове різноманіття у поєднанні з високою щільністю населення окремих синантропних видів: сизого голуба, хатнього та польового горобців. До цієї

групи домінантів за чисельністю в репродуктивний період включаються міська та сільська ластівки, а в зимовий період – грак.

Загалом, чисельність птахів у досліджених біотопах міста залежить від мозаїчності та структурної різноманітності останніх. Так, найвищі середньо-сезонні значення сукупної щільності населення птахів були відмічені у центрі міста (2944,1 ос/км²) та кварталах старої багатоповерхової забудови (2806,9 ос/км²), найменші – у кварталах новобудов (2587,7 ос/км²).

Упродовж року видова структура авіафауни центру м. Вінниці суттєво варіює від 11 видів (взимку) до 21 (в репродуктивний період). Найвищі значення щільності населення птахів відмічені в зимовий період за рахунок масових ночівель грака (3254,7 ос/км²), а найнижчі у ранньоосінній (1456,3 ос/км²), що пов'язано з відкочівлею з меж біотопу міської ластівки.

У кварталах старої багатоповерхової забудови кількість видів, що спостерігається упродовж року порівняно стала: від 23 видів в осінньо-зимові сезони до 27 видів в весняно-літні місяці. Щільність населення птахів найвища взимку (3863,5 ос/км²), а найнижча – у пізньолітній період (2076 ос/км²).

Подібна картина простежується також у кварталах нової багатоповерхової забудови: мінімальна кількість видів спостерігається восени (11 видів), а максимальна – влітку (16 видів). Щільність населення загалом висока: в осінньо-зимовий період сягає значень 2864,5–2910 ос/км² за рахунок масових воронових.

Квартали індивідуальної забудови відзначаються найвищим видовим різноманіттям серед усіх досліджених стацій: від 31 виду в пізньолітній період до 43 видів у пізньоосінній. Подібно до інших селитебів м. Вінниці, найвища сукупна щільність населення птахів відмічена взимку (3109–3956 ос/км²), найнижча – у пізньолітній (1812 ос/км²).

Таким чином, орнітофауна селитебних ландшафтів м. Вінниці загалом достатньо різноманітна і схильна до суттєвих коливань числових показників упродовж року, що спричинено як ритмікою сезонних явищ у житті птахів, так і специфікою дії антропогенного чинника.

Література:

1. Лопарев С.О. Орнітофауна населених пунктів центру України та її зміни / Лопарев Сергій Олександрович // Атореф. дис... канд. біол. наук. – Київ: Вид-во НАН України, 1997. – 25 с.
2. Матвійчук О.А. Видовий склад птахів антропогенних ландшафтів м. Вінниці в осінньо-зимовий період / О.А. Матвійчук // Теорія і практика сучасного природознавства. Збірник наукових праць. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2005. – С.124–128.
3. Станкевич О.І. Вплив урбанізації на структурно-функціональні характеристики угруповань птахів (на прикладі м. Ужгорода) / Станкевич Оксана Іванівна: дис. ... кандидата біол. наук. – Ужгород, 2002. – 210 с.